

การศึกษาวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

ตามแนวคิดปัญญาศึกษาเพื่อการบ่มเพาะความซื่อตรง

An Analytical Study of Knowledge in Contemplation-oriented

Transformative Learning for Cultivating Integrity

สมสิทธิ์ อัสดอร์นที¹, และ กาญจนา ภูครองนา²

Somsit Asdornithee¹, and Kanchana Phukrongnak²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาลักษณะของแนวคิดและวิธีการของกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาศึกษาซึ่งสามารถบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยอาศัยการวิจัยเอกสารเป็นระเบียบวิธีวิจัยหลัก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาศึกษาสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงและยั่งยืนได้จริงด้วยการกลับไปทำงานกับธรรมชาติด้านในถึงระดับชุดความเชื่อพื้นฐาน หรือกรอบการอ้างอิง โดยเปลี่ยนวิธีการรู้คิด รื้อถอนชุดความเชื่อเดิม เกิดการขยายกรอบการอ้างอิงให้กว้างใหญ่และครอบคลุมความจริงที่มากขึ้นกว่าเดิม ในที่สุดจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนท่าที ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม เกิดเป็นวิถีชีวิตอย่างใหม่ที่จริงแท้พึงประสงค์มากขึ้น และไม่ย้อนกลับ ส่วนวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อตรงตามแนวคิดนี้ สามารถแยกออกได้เป็น 3 แนวทางหลัก ๆ ได้แก่ (1) วิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง (2) วิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากครอบครัว โรงเรียน และคนรอบข้าง และ (3) วิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากสังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และโลก โดยทั้งหมดนี้ต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงและส่งผลเกื้อกูลกันและกัน อีกทั้งมีความสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ความหมายของความซื่อตรงที่ถูกรับรู้เข้าใจได้อย่างหลากหลาย

คำสำคัญ : จิตปัญญาศึกษา กรอบการอ้างอิง ความซื่อตรง การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

Abstract

The research aims to investigate the concepts and the process of how to carry out the contemplation-oriented transformative learning in order to cultivate integrity in the learners, using the documentary research as its main methodology. The results indicate that the contemplation-oriented transformative learning is able to bring about authentic and sustainable changes since it works deeply with the learners' innermost nature of the frame of reference, in other words, how they view and understand the world. A new frame of reference will be reconstructed in the way that it becomes broader and more inclusive.

¹ วุฒิสถาบันการศึกษาระดับปริญญาเอก ตำแหน่งอาจารย์ประจำศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม 73170

โทรศัพท์ 02 4415022

PhD, Lecturer, Contemplative Education Center, Mahidol University, Nakorn Pathom 73170, Thailand, Tel. 02 4415022

² นักวิจัยร่วม ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล นครปฐม 73170 โทรศัพท์ 02 4415022

Co-researcher, Contemplative Education Center, Mahidol University, Nakorn Pathom 73170, Thailand, Tel. 02 4415022

Consequently, this will lead to a new way of thinking, feeling, attitude and action, which is more desirable and irreversible. Regarding the process and method, the results show that there are mainly 3 aspects of integrity cultivation: (1) the individual process, (2) the interpersonal process, and (3) the social process. All of these processes and methods are interrelated; meanwhile, correspond with the definitions of integrity, which cover a diverse range of meanings.

Keywords : contemplative education, frame of reference, integrity, transformative learning

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

การศึกษา โดยทั่วไปมักเป็นไปเพื่อการสร้างคุณลักษณะเชิงบวกต่าง ๆ ให้บังเกิดขึ้นในตัวผู้เรียนให้ได้ อีกทั้งคาดหวังว่า คุณลักษณะเหล่านั้นจะดำรงอยู่กับตัวผู้เรียนได้อย่างคงทนถาวร หนึ่งในคุณลักษณะเชิงบวกอันเป็นคุณธรรมสำคัญและเป็นพื้นฐานหลักประการหนึ่งของความเป็นมนุษย์ ก็คือ **ความซื่อตรง (Integrity)** ความซื่อตรงอาจเปรียบได้ถึงความเต็มเปี่ยม (หรือความเป็นทั้งหมด) ในความเป็นตัวเราที่จะช่วยให้เราสามารถประกาศความจริงแก่แห่งตน อีกนัยหนึ่งคือความตรงไปตรงมาทั้งภายในและภายนอกแห่งความเป็นตัวเรา ความซื่อตรงมีรากศัพท์จากภาษาละตินที่นำไปสู่คำว่า Integer หรือ Wholeness ในภาษาอังกฤษซึ่งแปลว่า “ความครบถ้วนสมบูรณ์” นอกจากนี้ ความซื่อตรงยังมีนัยว่าหมายถึง ความตรงไปตรงมาและความไม่เอนเอียงไปสู่หายนะหรือความไม่ถูกต้องทั้งหลาย ในทางพุทธศาสนา ความซื่อตรงคืออาชวระ ซึ่งเป็นหนึ่งในทศพิธราชธรรม มีความหมายว่า ซื่อตรงทรงสัตย์ไว้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551: 241) ความหมายของความซื่อตรงนี้ มีความพ้องกันในเชิงสากล พจนานุกรม Macmillan English Dictionary (2002: 746) ได้ให้ความหมายของคำว่า Integrity (ความซื่อตรง) ไว้ว่า “The quality of always behaving according to the moral principles that you believe in, so that people respect and trust you” (คุณลักษณะของการมีพฤติกรรมที่เป็นไปตามหลักศีลธรรมที่บุคคลยึดถืออยู่อย่างสม่ำเสมอ ส่งผลให้คนอื่นเคารพและเชื่อถือในตัวบุคคลนั้น) จากความหมายนี้ทำให้เห็นได้อย่างกว้าง ๆ ว่าความซื่อตรงหรือ Integrity นั้นเป็นสิ่งที่มีความหมายของคุณค่าบางอย่าง (เช่น หลักของศีลธรรม, Moral principles) กำกับอยู่ และนำไปสู่การที่คนอื่นจะเคารพและไว้วางใจในตัวผู้นั้นได้

เวอร์เนอร์ เออร์ฮาร์ดและคณะ (Erhard, et al., 2008: 10) ได้ศึกษาความหมายของความซื่อตรงหรือ Integrity ในรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมอีกสามอย่าง ได้แก่ ศีลธรรม จริยธรรม และกฎหมาย โดยได้ตั้งต้นจากการให้ความหมายว่า “ความเป็นทั้งหมดและสมบูรณ์ในฐานะคนคนหนึ่ง” นอกจากนี้ เรายังสามารถสกัดความหมายของความซื่อตรงหรือ Integrity ที่สัมพันธ์กับความหมายข้างต้นออกมาได้อีกหลากหลายประการ เช่น คุณภาพแห่งคุณลักษณะของบุคคล ความเป็นทั้งหมด ความดั้งเดิม ความบริสุทธิ์ของสรรพสิ่งอันเป็นความหมายที่ใช้ได้กับคน หรือเป็นการหลอมรวมกับตัวตนหนึ่ง การดำรงรักษาอัตลักษณ์หนึ่ง และการเป็นตัวแทนของบางสิ่งอีกหนึ่ง เป็นต้น

จากรูปแบบของการให้ความหมายแบบของเออร์ฮาร์ดและคณะ อาจกล่าวได้ว่าความซื่อตรงหรือ Integrity ก็มีนัยที่พ้นไปจากมาตรฐานแห่งความดีงามถูกผิด ไม่มีการรวมเอาความหมายที่เนื่องด้วยหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมเข้าไว้ในคำ ๆ นี้ เออร์ฮาร์ดและคณะได้กล่าวว่า Integrity หรือความซื่อตรงของบุคคลเป็นเรื่องของคำพูดของคนคนนั้น ไม่มีมากกว่าหรือน้อยกว่านั้น จริง ๆ แล้วมันคือคำพูดของเราผ่านสิ่งที่เราเองให้คำนิยามหรือแสดงออกทั้งสำหรับตัวเราเองและคนอื่น ซึ่งก็รวมไปถึงคำพูดของ “การกระทำ” ด้วย เราสามารถเริ่มต้นจากคำพูดที่พยายามบอกกับตนเอง (ไม่ใช่คนอื่น) ว่าเราจะเป็นคนที่มี Integrity ในที่สุด เมื่อคำพูดที่เรามีต่อตนเองมีความเป็นทั้งหมด สมบูรณ์ ไม่แตกแยก ไม่ขาดหาย และหนักแน่น มันก็จะกลายเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้เราสามารถใช้อำนาจของคำพูดของเราเชื่อมโยงกับคนอื่นได้อย่างมี Integrity ด้วย (Erhard, et al., 2008: 40) ในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า ความซื่อตรงหรือ Integrity ไม่มีผิด ไม่มีผิด ไม่มีควร หรือไม่ควร ในขณะที่ ศีลธรรม จริยธรรม และกฎหมาย ยังคงมีบรรทัดฐาน มีการตัดสินถูกผิด ความซื่อตรงนั้นคือความเข้าใจตัวตนเองอย่างสมบูรณ์ เป็นความสัมพันธ์พื้นฐานกับตนเองอย่างไม่ตัดสิน และด้วยการมีความซื่อตรงในความหมายนี้ จะเป็นการเพิ่มพลังให้กับศีลธรรม จริยธรรม และกฎหมายไปในตัว

ทำนองเดียวกับที่เออร์ฮาร์ดและคณะเน้นที่ความเป็นทั้งหมดและความสมบูรณ์ในฐานะบุคคล พาร์เกอร์ พาลเมอร์ (Palmer, 1998: 13) ได้ให้ความหมายของความซื่อตรงหรือ Integrity ในบริบทของความเป็นครูไว้ในหนังสือ The Courage to Teach ว่า “Integrity ในที่นี้ หมายความว่าถึงอะไรก็ตามที่เป็นทั้งหมด ที่เราจะพบได้ในความเป็นแก่นแท้ ซึ่งจะก่อตัวเป็นรูปแบบของชีวิต เราจะเข้าถึงความซื่อตรงได้ เราจะต้องเห็นการก่อตัวของสิ่งต่างๆ ที่รวมขึ้นเป็นตัวเรา เราจะต้องรู้ได้ว่าอะไรคือสิ่งที่เหมาะ หรือไม่เหมาะกับความเป็นตัวเรา และรู้ว่าเราจะเลือกเส้นทางชีวิตเราไปแบบไหน คำถามก็คือ แล้วเราจะต้อนรับมันหรือกลัวมัน เราจะโอบกอดหรือปฏิเสธมัน เราจะเคลื่อนไปกับมันหรือต่อต้านมัน ด้วยการที่เราเลือกจะมี Integrity นั้น เราจะมีความเป็นทั้งหมดมากขึ้น แต่ความเป็นทั้งหมดนั้นไม่ใช่ความสมบูรณ์แบบ มันหมายความว่าถึงการที่เราจริงแท้มากขึ้น โดยการเรียนรู้ถึงความเป็นทั้งหมดว่าเราเป็นใคร” พาลเมอร์ยังเสริมว่า การสอนที่ดีไม่สามารถถูกลดทอนเป็นแค่เทคนิคหรือวิธีการ หากแต่การสอนที่ดีต้องมาจากความเป็นตัวของตัวเองและความซื่อตรงของครู

จากการทบทวนความหมายเบื้องต้นของคำว่า ความซื่อตรงหรือ Integrity พอสังเขป ทำให้เห็นได้ว่า แม้ความซื่อตรงจะเป็นคุณสมบัติสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่เนื่องมาจากการธำรงรักษาไว้ซึ่งคุณธรรมจริยธรรม หากแต่ความหมายในเชิงลึกของคำ ๆ นี้ก็มีทั้งส่วนที่เกี่ยวข้องอยู่กับบรรทัดฐานทางคุณงามความดี กับส่วนที่ไม่เกี่ยวกับบรรทัดฐานดังกล่าวเข้าสู่มิติด้านลึกภายในของตัวบุคคล และในการที่จะบ่มเพาะความซื่อตรงให้เกิดขึ้นในตัวคน ๆ หนึ่งนั้นย่อมต้องอาศัยปรัชญาแนวคิด รวมไปถึงกระบวนการอันแตกต่างหลากหลาย นำไปสู่การพัฒนาขึ้นมาเป็นรูปแบบและเครื่องมือการเรียนรู้ ที่จะสามารถสร้างผลลัพธ์ให้เกิดขึ้นได้อย่างจริงแท้และมีความต่อเนื่องยั่งยืน

ท่ามกลางความจริงที่ว่า ความซื่อตรง นั้นมีความสำคัญยิ่งทั้งในแง่ของการเป็นคุณธรรมพื้นฐานที่มีความจำเป็นสำหรับบุคคลในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2554) และในแง่ของการเป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลที่แสดงถึงความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ในฐานะคนคนหนึ่ง (ดังอรรถาธิบายข้างต้น) หากแต่สถานการณ์ของความซื่อตรงในสังคมไทยปัจจุบันนี้มีแนวโน้มที่ไม่สู้ดีนัก กล่าวคือ สภาพความบกพร่องที่เกี่ยวกับความซื่อตรงยังพบได้ทั่วไปในสังคมไทย สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า (2554: 114) ได้ทำการศึกษาและประมวลสถานภาพความซื่อตรงในภาพรวมของสังคมไทยซึ่งมีความบกพร่องในด้านต่าง ๆ ไว้ดังนี้

- สถาบันหลักทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา ยังขาดต้นแบบการเป็นผู้นำที่ดี และยังขาดกระบวนการขัดเกลาหล่อหลอมที่ดี
- ผู้นำประเทศและภาครัฐ ยังขาดต้นแบบที่ดี มีอำนาจผูกขาดปราศจากการตรวจสอบ และขาดความรับผิดชอบ ทั้งนี้เป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมคนในหน่วยงาน
- ระบบและกระบวนการ ยังขาดการเชื่อมโยงบูรณาการ โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้และขัดเกลายังขาดประสิทธิภาพ และค่านิยมของสังคมยังไม่ได้ให้การยกย่องเชิดชูคนที่มีคุณธรรมความซื่อตรงเท่าที่ควร
- ภาคธุรกิจเอกชน ยังไม่ได้เข้าร่วมในการสร้างเสริมสังคมแห่งความซื่อตรงเท่าที่ควร
- สื่อมวลชน มุ่งสร้างรายได้และรับใช้การเมือง ยังขาดการสร้างเสริมสังคมแห่งความซื่อตรง
- จรรยาบรรณวิชาชีพ ยังขาดความเข้มแข็งในการกำกับดูแล

ขณะที่ก็มีการศึกษาวิจัยหลายงานที่ชี้ให้เห็นแนวโน้มของสถานภาพของความซื่อตรงในนักเรียนและเยาวชนไปในทางเดียวกัน ปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ ที่พบในเด็กและเยาวชนส่วนมากเป็นการกระทำที่มาจากความไม่ซื่อสัตย์ ไม่ว่าจะเป็นการทุจริต การมาสาย การลักขโมย การเอาเปรียบ การไม่รับผิดชอบ ฯลฯ โดยในงานวิจัยของดวงรัตน์ วาห์สะ (2555: 660) ชี้ว่า พฤติกรรมความซื่อสัตย์มีแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงในนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 จังหวัดนครปฐม จำนวน 381 คน โดยนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีพฤติกรรมความซื่อสัตย์มากกว่านักเรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แนวโน้มนี้เป็นผลมาจากการเรียนรู้ในกลุ่มเพื่อนเมื่อนักเรียนใช้ชีวิตอยู่ร่วมด้วยนานขึ้น นอกจากนี้ ในกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ระดับการศึกษาของบิดาก็มีผลต่อพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของเด็กนักเรียนด้วยซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของการอบรมสั่งสอนในครอบครัว กล่าวคือ นักเรียนที่มีบิดาจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีพฤติกรรมความซื่อสัตย์น้อยกว่านักเรียนที่มีบิดาจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา หรืออนุปริญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อนึ่ง การเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์ การควบคุมตนเอง และการได้รับส่งเสริมความซื่อสัตย์จากโรงเรียน สามารถร่วมกันทำนายพฤติกรรมความซื่อสัตย์ของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ด้วยสถานการณ์ที่เป็นอยู่ข้างต้นจนเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป จึงนำไปสู่ความพยายามในหลายภาคส่วนของสังคมที่จะช่วยแก้หรือบรรเทาปัญหานี้ ในผลของงานวิจัยเอกสารเรื่อง “การศึกษาเพื่อเสริมสร้าง ความซื่อตรงในสังคมไทย” ของสถาบันพระปกเกล้า (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2554) จึงได้มีการนำเสนอแนวทางในการเสริมสร้างความซื่อตรงในสังคมด้วยการเน้นการใช้กระบวนการหล่อหลอมขัดเกลาทางสังคมโดยสถาบันหลัก ๆ ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และศาสนา รวมถึงกระบวนการอื่น ๆ ที่อาศัยการแนะนำ ส่งเสริม และออกกฎระเบียบ พร้อมกันนี้ยังได้จัดทำตัวชี้วัดสำหรับใช้ในแบบวัดประเมินระดับความซื่อตรงในบุคคล โดยตัวชี้วัดนี้ พัฒนาขึ้นจากคุณสมบัติหลักในสามมิติ ได้แก่ คุณสมบัติพื้นฐาน คุณสมบัติสำหรับผู้ปฏิบัติงานในองค์กร และคุณสมบัติเฉพาะวิชาชีพ ซึ่งถูกนำมาประมวลแล้วกำหนดเป็นตัวชี้วัดทั้งสิ้น 20 รายการ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีปัทสนาน ไม่คดโกง ปฏิบัติตามกฎหมาย มีวินัย มีความรับผิดชอบ รู้จักบทบาทหน้าที่ ตรงไปตรงมา มีความวิริยะอุตสาหะ มีความอดทนอดกลั้น มีวาจาสัตย์ ไม่โกหก ไปร้องใส่ตบตรวจสอบได้ ตรงต่อเวลา มีความยุติธรรม ทำงานให้สำเร็จ เป็นที่นาเชื่อถือและศรัทธา แนะนำแนวทางที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น ห้ามมิให้ผู้อื่นกระทำผิด และมีจรรยาบรรณวิชาชีพ (สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า, 2554: 137)

จะเห็นได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาคือความไม่ซื่อตรง รวมถึงการบ่มเพาะคุณลักษณะที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นในบุคคล ที่ผ่านมามักเน้นไปในหนทางของการขัดเกลา หล่อหลอม รวมถึงการควบคุม อันเป็นหนทางการทำงานจากภายนอกเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ความซื่อตรง หรือ Integrity นั้นมีความหมายลึกซึ้งและให้เกียรติอยู่นอกเหนือเพียง

ศีลธรรมด้วย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยแนวคิดและวิธีการอันหลากหลายที่จะบ่มเพาะและสร้างเสริมคุณลักษณะนี้ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน งานวิจัยนี้ กำเนิดจากคำถามวิจัยที่ว่า *แนวคิดและวิธีการของกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดปรัชญาศึกษาแบบใด ที่จะสามารถบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) ให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนในตัวผู้เรียน* และด้วยสมมติฐานการวิจัยที่ว่า *การเรียนรู้ตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน (Transformation) ในตัวผู้เรียน และนำไปสู่การบ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวกให้เกิดขึ้นได้อย่างถาวรยั่งยืน* ด้วยเหตุว่าจิตตปัญญาศึกษานั้นเป็นการศึกษาที่ให้ความใส่ใจอย่างลึกซึ้งและครบถ้วนครอบคลุมในหลากหลายมิติของความเป็นมนุษย์ นั่นคือ มิติเชิงกายภาพหรือความเป็นจริงภายนอกอย่างป็นวัตถุวิสัย และมิติเชิงจิตใจรวมถึงเชิงจิตวิญญาณ ที่เป็นความเป็นจริงด้านในอย่างเป็นอัตวิสัย รวมถึงความเป็นจริงแบบพหุภาพร่วมกันของสรรพสิ่ง เป็นการเรียนรู้ที่เข้าไปทำงานและสร้างความสัมพันธ์ได้ถึงรากฐานแห่งความเป็นคนของ คน ๆ นั้น (สมสิทธิ์ อัสตรนีย์, 2554) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งหมายที่จะสืบค้นหลักฐานเชิงวิชาการ ทบทวน วิเคราะห์ และนำเสนอรายละเอียดของกระบวนการเรียนรู้บนสมมติฐานดังกล่าว เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามของงานวิจัยนี้ได้ในที่สุด

ความซื่อตรง เป็นคุณลักษณะภายในแห่งความเป็นมนุษย์ที่สำคัญยิ่ง อีกทั้งเป็นคุณธรรมใหญ่ที่หากผู้ใดรักษาไว้ได้ประจำใจ ผู้นั้นย่อมจะไม่สร้างอกุศลกรรม ความไม่ดีไม่งามทั้งหลาย รวมไปถึงความคดโกง ความทุจริต และความฉ้อฉลต่าง ๆ อันเป็นมหาภัยที่กัดกินสังคมของเราอยู่ทุกวันนี้ อาจกล่าวได้ว่า ความมุ่งหมายของงานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสืบค้นหนทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวของสังคมให้ถึงราก โดยอาศัยแนวคิดที่ครอบคลุมถึงการทำงานกับมิติด้านในของความเป็นมนุษย์เป็นสำคัญ ดังนั้น ผลของงานวิจัยนี้จึงไม่มุ่งไปสู่การนำเสนอข้อค้นพบเชิงปริมาณหรือเครื่องมือชี้วัดในเชิงวัตถุวิสัยดังที่พบได้ในงานวิจัยส่วนใหญ่ที่ผ่านมา หากแต่เน้นไปสู่ข้อค้นพบเชิงคุณภาพที่มีฐานมาจากความเป็นจริงแบบอัตวิสัยของบุคคล ซึ่งสามารถประเมินได้ผ่านข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยาหรือเชิงโครงสร้างนิยมที่นำไปสู่การประกอบสร้างความหมาย และผลที่ได้รับจากการศึกษานี้ คาดหวังว่าจะสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นหลักสูตรหรือการจัดกระบวนการอบรมเรียนรู้ในบริบทจริงได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ส่วน ได้แก่

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปรัชญาศึกษาซึ่งสามารถบ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวกให้แก่ผู้เรียน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิดและวิธีการของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปรัชญาศึกษาเพื่อบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาทั้งสองส่วน ระเบียบวิธีวิจัยหลักที่ใช้คือการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยเอกสารอันเป็นแหล่งข้อมูลสำหรับการศึกษาจะถูกรวบรวมและคัดเลือกตามเกณฑ์ที่สอดคล้องกับประเด็นหลัก ได้แก่ จิตตปัญญา

ศึกษา (Contemplative education) และ การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative learning / education)³ รวมถึงประเด็นที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity)⁴ โดยพิจารณาจากความน่าเชื่อถือของผู้เขียนและแหล่งตีพิมพ์ เป็นที่ยอมรับได้ในทางวิชาการและรวมทั้งที่ได้รับการแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตตปัญญาศึกษาว่ามีความเกี่ยวข้องและมีประโยชน์ต่องานวิจัยนี้ หลังจากนั้น เนื้อหาของข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ จะได้รับการวิเคราะห์ (Content analysis) ตามขั้นตอน ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่พิจารณาถึงความสอดคล้องและเชื่อมโยงกันของความหมาย การให้น้ำหนักของความหมาย จากนั้นสรุปเบื้องต้นเป็นการร้อยเรียงกันของเรื่องราวและแนวโน้มของสาระที่พบ การวิเคราะห์จะเน้นไปที่แนวคิดและหลักการของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงกลุ่มต่าง ๆ จำนวนหนึ่งที่มีความสำคัญและชัดเจนในเนื้อหา ซึ่งสามารถบ่มเพาะเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงบวก และ / หรือ ความซื่อตรง (Integrity) ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ขั้นตอนสุดท้าย เป็นการนำผลของการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดมาสรุปรวมกัน ให้เห็นแก่นสารของแนวคิด รวมถึงวิธีการ / กระบวนการของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา ที่สามารถนำมาใช้บ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) ที่ให้ผลได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน อนึ่ง ในการศึกษาส่วนที่สองที่เกี่ยวข้องกับความซื่อตรง (Integrity) นั้น ผู้วิจัยจะเพิ่มเติมข้อมูลส่วนนี้ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นด้วยการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบสังคมาศาสตร์ ด้วย โดยผู้เข้าร่วมการวิจัยในส่วนนี้จะคัดเลือกมาอย่างเฉพาะเจาะจง⁵ ตามเกณฑ์ที่ว่า เป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากสังคมว่ามีคุณลักษณะโดยตรงแห่งการมีความซื่อตรง และ / หรือ มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวจิตตปัญญาศึกษา

ข้อมูลรวมถึงผลการวิเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดจะได้รับการสอบถามเพื่อทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ โดยอาศัยการทำดัชนีคำสำคัญเพื่อจัดหมวดหมู่และแบบแผนของความหมาย การประเมินความสอดคล้องกันของความหมายจากข้อมูลหลายแหล่ง การให้รายละเอียดของเนื้อหาที่มากเพียงพอ รวมถึงความระมัดระวังของผู้วิจัยที่จะไม่ใช้อคติหรือความคิดเห็นส่วนตัวในการตีความ

ผลของการวิจัย

จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) ในประเทศไทย

³ รายละเอียดของนิยามความหมายของ จิตตปัญญาศึกษา (Contemplative education) และ การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative learning / education) อันเป็นตัวบ่งบอกถึงเกณฑ์หลักในการคัดเลือกเอกสารที่ใช้สำหรับงานวิจัยนี้ จะอยู่ในส่วนต้นของผลของการวิจัย

⁴ นิยามคำศัพท์ปฏิบัติการของ ความซื่อตรง (Integrity) คือ คุณลักษณะเชิงบวกที่เป็นพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งของความเป็นมนุษย์ ประกอบด้วยยั้งเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางศีลธรรม กล่าวคือความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจ ไม่หลอกลวง ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม และยั้งที่ไม่เกี่ยวกับบรรทัดฐานทางศีลธรรม กล่าวคือความเป็นทั้งหมดในฐานะคนคนหนึ่งเท่าที่คนคนนั้นจะจริงแท้ได้

⁵ ผู้เข้าร่วมวิจัยในส่วนนี้ ได้แก่ พระครุฑจิต คุณวโร จากวัดญาณเวศกวัน ศ.ดร.นพ.กระแส ชนวงษ์ ผู้ได้รับรางวัลแมกไซไซ สาขาผู้นำชุมชนปี พ.ศ.2516 คุณจิตติมา คุณศิริานนท์ อดีตบรรณาธิการบริหาร มูลนิธิโกมล คีมทอง และนักจัดอบรมกระบวนการนพลักษณ์ และคุณจรรยาทุท สุวรรณชนะ ผู้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ชาวดิน สถาบันยุวโพธิชน ภายใต้มูลนิธิสัมมาชีพ

จิตตปัญญาศึกษาที่เริ่มงอกงามอยู่ในแวดวงการศึกษาของไทยในปัจจุบันนี้ ได้รับอิทธิพลจากการเรียนรู้เชิงจิตวิญญาณและศาสนาที่มีอยู่เป็นทุนเดิม ประกอบกับได้รับการวางรากฐานและสร้างสรรค์ร่วมกันโดยกลุ่มผู้รู้ นักคิด และปราชญ์ทางการศึกษาหลายท่าน โดยเฉพาะกลุ่มบุคคลที่รู้จักกันในนาม “กลุ่มจิตวิวัฒน์” จากการศึกษานิยามความหมายอันหลากหลายของจิตตปัญญาศึกษาในสังคมไทยในวิทยานิพนธ์เรื่อง “ญาณวิทยาของจิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทย” (สมสิทธิ์ อัสครนีย์, 2554: 152 – 153) พบว่า จิตตปัญญาศึกษาในบริบทของสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน มีนิยามความหมายที่ครอบคลุมสาระอันเป็นคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

จิตตปัญญาศึกษา มีที่มาจากความพยายามที่จะก้าวข้ามข้อจำกัดของกระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์กลไกและความเป็นวัตถุนิยม จิตตปัญญาศึกษามีฐานปฏิบัติการสำคัญสำหรับการเรียนรู้คือจิตใจหรือโลกด้านในของตัวผู้เรียนเอง จิตตปัญญาศึกษามีแนวคิดทางการเรียนรู้หลักอยู่ 3 ด้าน ได้แก่ แนวคิดเชิงศาสนา แนวคิดเชิงมนุษยนิยม และแนวคิดเชิงองค์รวมบูรณาการ จิตตปัญญาศึกษาอาศัยการเตรียมความพร้อมของจิตใจผู้เรียนด้วยการสร้างพลังแห่งการมีสติ รวมถึงท่าทีที่จำเป็นอื่น ๆ เช่น ความเปิดกว้าง ใคร่ครวญอย่างแยบคาย ความศรัทธา ความเบิกบาน ความประณีต เป็นต้น จิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนวิถีของการมีปฏิบัติตนเองทางจิตวิญญาณอย่างเป็นประจำสม่ำเสมอ และจิตตปัญญาศึกษาเป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์สำคัญ 2 ประการ คือ การเปลี่ยนแปลงพื้นฐาน (Transformation) ทั้งระดับปัจเจกบุคคล องค์กร และสังคม และการปลดปล่อยสู่การมีอิสรภาพที่แท้ (Emancipation)

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative learning)

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง มีฐานคิดที่เชื่อมโยงกับจิตตปัญญาศึกษา โดยชลลดา ทองทวี และคณะ (2551: 36) ได้ทำการประมวลองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง และสรุปเป็นนิยามความหมายที่ครอบคลุมสาระ กล่าวคือ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งความสำคัญไปที่เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในของผู้เรียน ที่อยู่บนฐานของการเปลี่ยนแปลงมุมมอง และความหมายต่อโลกและชีวิต การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงนี้อาศัยกระบวนการที่จะช่วยหรือถอนคุณลักษณะเชิงมุมมองและความหมายเดิม ด้วยการวิพากษ์เชิงเหตุผล การใคร่ครวญภายในตนเอง หรือโดยผ่านญาณทัศนะ อารมณ์ หรือสิ่งที่เหนือเหตุผล ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ตนเองในระดับจิตชั้นใหม่ และการขยายจิตสำนึก สู่การยอมรับความจริงของความหมายและมุมมองใหม่นั้น

จากนิยามความหมายของทั้ง จิตตปัญญาศึกษา และการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ข้างต้น พบว่า มีประเด็นสำคัญที่กำหนดขอบเขตของความหมาย อันจะนำไปใช้เป็นเกณฑ์หลักในการคัดเลือกเอกสารสำหรับการศึกษาต่อไป เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ได้แก่ ประเด็นที่ว่า **เป็นการศึกษาเรียนรู้ที่เน้นการกลับเข้ามาทำงานกับสภาวะด้านในของตัวผู้เรียนเองเป็นสำคัญ** อีกทั้ง **เป็นการศึกษาเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพื้นฐานที่เรียกว่าเป็นการยกระดับของจิตสำนึก และการปลดปล่อยตนเองสู่การมีอิสรภาพที่แท้** โดยการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานนั้นจะเน้นไปที่การขยับขยายกรอบมุมมอง ความเชื่อ หรือกรอบการให้ความหมายต่อโลก ส่วนการปลดปล่อยตนเองนั้นเกิดจากการเห็นสภาวะภายใน เกิดการตระหนักรู้ และบ่มเพาะให้เกิดคุณลักษณะเชิงบวกต่าง ๆ อันนำไปสู่การคลี่คลายตนเองจากการยึดติดในรูปแบบและข้อจำกัดเดิม อาจกล่าวได้ว่า การศึกษาเรียนรู้ในลักษณะนี้จะเป็นการเรียนรู้

ที่ทำให้เกิดการรู้แบบฝังลึกในธรรมชาติแห่งความเป็นตัวเอง ซึ่งต่างจากการเรียนรู้ทั่วไปที่โดยมากเน้นเพียงการจำหรือความเข้าใจทางความคิดแต่ไม่ได้ส่งผลเข้าไปถึงเนื้อแท้แห่งการรับรู้ภายในตัวตน

ในการวิจัยส่วนต่อไปนี้จะทำการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ประเด็นความหมายที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยเน้นไปที่แนวคิดทฤษฎีที่มีความชัดเจน ในการอธิบายกระบวนการของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง อีกทั้งมุ่งค้นหาแนวคิดและวิธีการเพื่อพรรณนาและชี้วัดการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานทางจิตสำนึก ซึ่งส่งผลต่อการบ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวก รวมถึงความซื่อตรง (Integrity) ให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มีแนวคิดทฤษฎีสำคัญต่าง ๆ ที่ผ่านการทบทวนและแยกแยะให้เป็นหมวดหมู่ในสองกลุ่มหลัก ดังต่อไปนี้

- แนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่คุณลักษณะเชิงบวกในตัวผู้เรียน และ
- แนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ความซื่อตรง (Integrity) ในตัวผู้เรียน

แนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาที่นำไปสู่คุณลักษณะเชิงบวก

การศึกษาแนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาที่นำไปสู่คุณลักษณะเชิงบวก ได้อาศัยข้อมูลจากแนวคิดสำคัญต่อไปนี้ ได้แก่ แนวคิดของแจ็ค เมซิโรว์ (Mezirow, 2003; Kitchenham, 2008; Snyder, 2008) แนวคิดของเจมส์ โปรจาสกา (Moore, 2005) แนวคิดของโรเบิร์ต คีแกน (Kegan, 1982; ซลลดา ทองทวี และคณะ, 2551) แนวคิดของเอ็ดมันด์ โอซัลลิแวน (O'Sullivan, 2002) และแนวคิดที่รวบรวมโดยเคน วิลเบอร์ รวมถึงนักคิดคนอื่น ๆ (Wilber, 2000; Wilber, 2006)

ในภาพรวม การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษา เป็นการเรียนรู้ที่เข้าไปทำงานกับธรรมชาติส่วนลึกภายในจิตใจ โดยสร้างการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานในตัวบุคคลทั้งในแง่ของการเปลี่ยนย้ายกรอบการอ้างอิง (Frame of reference) ชุดความเชื่อ มุมมองเชิงการให้ความหมายต่อการรับรู้โลกและชีวิต รวมไปถึงการยกระดับจิตสำนึกสาระสำคัญของแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษา ได้ถูกประมวลไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษาเปรียบเทียบระหว่างนักคิดกลุ่มต่าง ๆ

นักคิด	สิ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลง	วิธีสร้างการเปลี่ยนแปลง
เมซิโรว์ (Mezirow, 2003; Kitchenham, 2008; Snyder, 2008)	เปลี่ยนแปลงกรอบการอ้างอิง (Frame of reference) หรือมุมมองเชิงการให้ความหมาย ซึ่งประกอบด้วยนิสัยของจิตใจและทวรณ์ะ นำไปสู่กรอบการอ้างอิงที่ใหญ่ขึ้น เกิดความเข้าใจและรู้คิดได้มากขึ้น และสามารถสร้างการกระทำที่มีความจริงแท้และถูกต้องได้มากขึ้น	อาศัยเครื่องมือการเรียนรู้ 2 อย่างคือ การใคร่ครวญในตนเอง (Critical self-reflection) ในเรื่องเกี่ยวกับสมมติฐานความเชื่อ โดยใช้เหตุผล อารมณ์ และญาณทัศนะ และการสนทนาเชิงวิพากษ์ (Critical discourse) ด้วยวิธีของสุนทรียสนทนาที่มีประเด็นชัดเจน ร่วมกับการมีสติ การตระหนักรู้ ความรักความเมตตา ความกระตือรือร้น การคิดวิเคราะห์ การมองแบบวัตถุวิสัย ความเท่าเทียม และความไว้วางใจ นอกจากนี้ การเริ่มต้นเผชิญหน้ากับสถานการณ์ในชีวิตที่มีความขัดแย้งอย่างลึกซึ้งก็มีความจำเป็น
โปรจาสกา	เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตนเองเพื่อ	อาศัยกิจกรรมพื้นฐาน 10 อย่าง ได้แก่ การสร้างจิต สำนึก

(Moore, 2005)	สร้างวิถีชีวิตแบบใหม่ที่พึงประสงค์และตั้งมั่นขึ้นกว่าเดิม โดยเป็นการริเริ่มกิจกรรมใหม่ ๆ ในตนเอง เพื่อนำไปสู่การปรับ เปลี่ยนความคิด ความรู้สึก และการกระทำ	การใคร่ครวญในตนเอง การตัดสิ้นใจปลดปล่อยตนเองสู่อิสระ การสร้างเงื่อนไขขัดขวาง การควบคุมสิ่งกระตุ้นเร้า การสร้างแรงเสริม การมีสัมพันธภาพที่เกื้อหนุน การใช้ละครบำบัด การประเมินผลกระทบ และการปลดปล่อยสังคมสู่อิสระ อนึ่ง การเผชิญกับความผิดปกติบางอย่างที่สร้างปัญหาในชีวิตจะเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
คีแกน (Kegan, 1982; ชลลดาทองทวี และคณะ, 2551)	เปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้างของจิตสำนึกที่ประกอบสร้างความหมายไปสู่ระดับที่สูงขึ้นซับซ้อนขึ้น ส่งผลให้สามารถเห็นและเข้าใจความหมายและความจริงของโลกได้มากยิ่งขึ้น อีกนัยหนึ่งก็คือ การเปลี่ยนแปลงวิถี การรู้เพื่อขยายกรอบการอ้างอิงให้กว้างใหญ่ขึ้นกว่าเดิม	อาศัยการสร้างความสามารถในการตระหนักรู้อย่างเป็นวัตถุประสงค์ วิสัยของจิต การใคร่ครวญในตนเองอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เห็นและนำตนเองออกจากสมมติฐานความเชื่อเดิม ด้วยการทดลองการกระทำบางอย่างเพื่อทดสอบและท้าทายสมมติฐานความเชื่อนั้น
โอซัลลิแวน (O'Sullivan, 2002)	เปลี่ยนแปลงกรอบการให้ความหมายพื้นฐานเชิงจักรวาลวิทยาที่ครอบคลุมถึงระดับชุมชน สรรพชีวิต โลก และจักรวาล นำไปสู่การแผ่ขยายและยกระดับขึ้นของจิตสำนึกถึงระดับความเป็นทั้งหมดของชีวิตของทั้งโลก ส่งผลให้วิถีการดำรงอยู่ในโลกและสิ่งแวดล้อมของเราเปลี่ยนแปลงไป	อาศัยการเรียนรู้ใน 3 มิติหลัก ได้แก่ (1) การเยียวยาปัญหาและรับมือกับความทุกข์เพื่อให้อยู่รอด (2) การคิดใคร่ครวญสะท้อนความคิดเห็นอย่างลึกซึ้ง วิพากษ์สังคมสมัยใหม่ รวมถึงอำนาจและการกดขี่ (3) การกระทำอย่างสร้างสรรค์และบูรณาการ แผ่ขยายและเชื่อมโยงบริบทการเรียนรู้ให้ครอบคลุมทั้งโลก ใส่ใจคุณภาพชีวิตที่พ้นไปจากการมีวัตถุประสงค์ และการสนใจแคในตัวเอง รวมถึงการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ และการภาวนา
วิลเบอร์ (Wilber, 2000; Wilber, 2006)	เปลี่ยนแปลงระดับจิตสำนึกบนเส้นทางแห่งพัฒนาการต่าง ๆ จากระดับเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric stage) ไปสู่ระดับเอาพวกพ้องเผ่าพันธุ์ตนเองเป็นศูนย์กลาง (Ethnocentric stage) จนไปสู่ระดับเอาโลกทั้งมวลเป็นศูนย์กลาง (Worldcentric stage)	อาศัยการฝึกปฏิบัติอย่างเป็นองค์รวม ได้แก่ การสร้างการตระหนักรู้ / รู้คิด ศึกษากรอบความคิดแบบองค์รวม การศึกษามุมมองโลกทัศน์ที่หลากหลาย การเจริญสติ ภาวนา การทำงานกับจิตไร้สำนึก / ความฝัน การฝึกปฏิบัติผ่านร่างกาย เช่น ชีกง โยคะ นอกจากนี้ ยังเสริมด้วยการฝึกฝนด้านจริยธรรม ศีลธรรม กิจกรรมเชิงสังคมและสิ่งแวดล้อม การฝึกปฏิบัติทางเพศ การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างตระหนักรู้ การทำอาชีพที่ตั้งงาม การทำงานอาสาสมัคร การปรับเปลี่ยนอารมณ์เชิงลบ การฝึกทักษะการสื่อสาร / สัมพันธภาพ การมีสังฆะ

สาระสำคัญในตารางที่ 1 ข้างต้น สามารถนำไปสู่ข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 ได้ว่า การเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนนั้นสามารถเกิดขึ้นได้ ด้วยการเข้าไปทำงานกับธรรมชาติด้านในถึงระดับชุดความเชื่อพื้นฐาน กรอบการอ้างอิง หรือสมมติฐานใหญ่ภายในจิตใจ ที่บุคคลนั้นใช้ในการรับรู้และทำความเข้าใจโลกเป็นเบื้องต้น เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงวิธีการรู้คิด เกิดการขยายกรอบการอ้างอิงนั้นให้กว้างใหญ่และครอบคลุมความเป็นจริงมากขึ้นกว่าเดิม ในแง่นี้ก็คือการยกระดับของจิตสำนึกให้สูงและซับซ้อนขึ้นกว่าเดิมนั่นเอง และในที่สุดจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนหน้าที่ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม จนเกิดเป็นวิถีชีวิตใหม่ที่มีความจริงแท้และพึงประสงค์มากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าวนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนถาวรและไม่มีการย้อนกลับ ด้วยเหตุผลที่ว่า กรอบการอ้างอิงหรือชุดความเชื่อเดิมได้ถูกรื้อถอนออก เกิดเป็นกรอบการอ้างอิงแบบใหม่ที่ฝังตัวแน่นอยู่ในธรรมชาติด้านในของคน ๆ นั้นนั่นเอง นอกจากนี้ ผลจากการวิเคราะห์เอกสารได้ให้คำอธิบายเพิ่มเติมว่า การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ที่แม้จะมีความเป็นอัตวิสัย แต่ก็สามารถถูกประเมินและสื่อสารออกมาอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรและชี้ชัดได้ในเชิงประจักษ์ ด้วยการสืบค้นเชิงปรากฏการณ์วิทยา หรือนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการเทียบเคียงกับขั้นตอนของประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงเชิงทฤษฎี (Kitchenham, 2008: 105 ; Moore, 2005: 398) หรือโครงสร้างระดับจิตแห่งการประกอบสร้าง ความหมายตามระเบียบวิธีแบบโครงสร้างนิยม (Kegan, 1982: 86)

ส่วนวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในลักษณะดังกล่าว สามารถประมวลในรายละเอียดและสรุปได้เป็น 3 แนวทางหลัก ๆ ดังนี้

1. **วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง** ได้แก่ การใคร่ครวญในตนเองด้วยหนทางที่หลากหลายทั้งเหตุผล อารมณ์ และญาณทัศนะ การคิดเชิงวิพากษ์ วิเคราะห์ด้วยเหตุผล การประเมินผลกระทบด้านต่าง ๆ การศึกษากรอบความคิดและมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย การเจริญสติภาวนา สร้างการตระหนักรู้ การมองอย่างเป็นวัตถุวิสัย การทำงานกับจิตไร้สำนึก การเตรียมความพร้อมของจิตใจด้านต่าง ๆ เช่น การมีความรัก ความเมตตา การเปิดกว้าง ความกระตือรือร้น ความไว้วางใจ การมีฉันทะที่จะเปลี่ยนแปลง และพร้อมที่จะเผชิญทุกข์ เป็นต้น การทดลองและลงมือกระทำเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในตนเอง
2. **วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากคนรอบข้าง ครอบครัว และโรงเรียน** ได้แก่ การสนทนาเชิงวิพากษ์ สะท้อนความคิดเห็นอย่างลึกซึ้ง การทำสุนทรียสนทนา (Dialogue) การฝึกฝนทักษะการสื่อสารเชิงลึก การมีสังฆะ กัลยาณมิตร การอาศัยประสบการณ์เชิงอารมณ์ความรู้สึกเพื่อการบำบัด เช่น ละคร การฝึกปฏิบัติเชิงคุณธรรม จริยธรรม และศีลธรรม การใช้ชีวิตครอบครัวอย่างตระหนักรู้
3. **วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากสังคม วัฒนธรรม และโลก** ได้แก่ การปลดปล่อยและขับเคลื่อนสังคม เปิดโอกาสให้สังคมได้เชื่อมต่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างสังคมที่พึงประสงค์ การวิพากษ์สังคม เช่น ประเด็นเกี่ยวกับอำนาจ ชนชั้น และการกดขี่ การเชื่อมโยงบริบทการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และครอบคลุมชุมชนรวมถึงทั่วโลก การมีงานที่ดั่งงาม การทำงานสังคม อาสาสมัคร

ข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือ กระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานเช่นนี้ ต่างเน้นความสำคัญแรกสุดไปที่การทำงานกับมิติด้านในภายในตนเอง ไม่ว่าจะเป็นการใคร่ครวญในตนเอง การวิเคราะห์วิพากษ์

กรอบความคิดและมุมมองในตนเอง หรือการเจริญสติสร้างการตระหนักรู้ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการเรียนรู้โดยทั่วไป ที่มักเน้นความสำคัญไปที่การได้มาซึ่งผลสัมฤทธิ์

แนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบัญญาศึกษาที่นำไปสู่ความซื่อตรง (Integrity)

การศึกษาแนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบัญญาศึกษาที่นำไปสู่ความซื่อตรง (Integrity) ได้อาศัยข้อมูลจากแนวคิดสำคัญต่อไปนี้ ได้แก่ แนวคิดเชิงปรัชญา (กิริติ บุญเจือ, 2542; ส. ศิวรักษ์, 2550) แนวคิดเชิงการศึกษาและพุทธศาสนาในสังคมไทย (สาโรช บัวศรี, 2552; ส. ศิวรักษ์, 2550; สุมน อมรวิวัฒน์, 2542; พุทธทาสภิกขุ, 2541; พระพรหมคุณาภรณ์, 2552; สุเชาวน์ พลอยชุม, 2548) แนวคิดของลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ต (Reimer, Paolitto & Hersh, 1990; Power, Higgins & Kohlberg, 1989) แนวคิดของพาร์เกอร์ พาลเมอร์ (Palmer, 1998; Palmer, 2004) แนวคิดเชิงจิตวิญญาณของอมาราและสมิธ (Amara & Smith, 2012) และแนวคิดจากประสบการณ์ส่วนบุคคล⁶ อื่นๆ แนวคิดเหล่านี้ประมวลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่มีการระบุโดยตรงถึงการบ่มเพาะความซื่อตรง หรือ Integrity ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็นแนวคิดที่อิงกับบรรทัดฐานทางคุณธรรมจริยธรรม และส่วนที่เป็นแนวคิดที่ไปพ้นจากบรรทัดฐานดังกล่าวเข้าสู่มิติด้านลึกภายในของตัวบุคคล โดยทั้งสองส่วนย่อมมีเนื้อหาไม่มากนักที่คาบเกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่บ่มเพาะคุณลักษณะเชิงบวกในตัวผู้เรียนด้วย ซึ่งความคาบเกี่ยวและสัมพันธ์กันทางเนื้อหาจะนำไปสู่การสกัดให้ได้มาซึ่งความหมายของแนวคิดและวิธีการ / กระบวนการของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบัญญาศึกษา ที่สามารถใช้บ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) ที่ให้ผลได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนในตัวผู้เรียนได้ต่อไป

ความซื่อตรง (Integrity) ถูกรับรู้และให้ความหมายไปในหลายทาง ขึ้นอยู่กับบริบทการเรียนรู้ รวมถึงประสบการณ์ส่วนบุคคล บางมิติก็เน้นไปที่คุณลักษณะด้านในของบุคคลเป็นสำคัญ ขณะที่บางมิติก็เน้นไปที่พฤติกรรมและการแสดงออกภายนอก หรือบางความหมายก็มียุทธศาสตร์ที่เกี่ยวกับการมีบรรทัดฐานทางศีลธรรม ขณะที่บางความหมายก็ให้นัยที่พ้นไปจากการยึดบรรทัดฐานดังกล่าวเหล่านี้ เป็นต้น ซึ่งความซื่อตรงในแต่ละความหมาย ก็มีหนทางที่จะเข้าถึงและบ่มเพาะให้เกิดขึ้นได้แตกต่างกันออกไป จากผลของการวิเคราะห์ทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล พบว่าสามารถแยกแยะความหมายและท่าทีของความซื่อตรงออกได้เป็น 3 มิติ ดังนี้

1. **ความซื่อตรงที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะภายในของบุคคล** เป็นคุณภาพหรือท่าทีที่ดำรงอยู่ในบุคคล ซึ่งมีความเป็นนามธรรม ได้แก่ ความจริงแท้และกล้าเผชิญกับความเป็นทั้งหมด (ที่ไม่แบ่งแยก) ในตนเอง การเข้าใจและเข้าถึงความหมายแห่งการเป็นตนเอง การคิดและรู้สึกอย่างกระจ่างใสและตรงจากแก่นแท้ (ที่ไม่ใช่มาจากแบบแผนหรือกิเลส) การเปี่ยมไปด้วยพลังชีวิตที่สร้างสรรค์และชัดเจนในความเป็นตัวเราและเป้าหมายของเรา คุณลักษณะที่พัฒนาขึ้นตามระดับจิตสำนึกแห่งการรู้คิดและตัดสินใจเชิงศีลธรรม นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึง การมีหิริโอตตปละ การมีสัมมาทิฐิ ความจริงใจ ความปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น
2. **ความซื่อตรงที่เกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างและหมู่คณะ** เป็นลักษณะของท่าที การกระทำ หรือพฤติกรรมที่มีต่อคนใกล้ชิด ได้แก่ การกล่าวคำสัตย์ มีศรัทธา การกระทำอย่างกระจ่างใสและตรงจากแก่นแท้ ตรงกับใจ ความรู้สึก ความคิด และความเข้าใจ การดำเนินชีวิตอย่างเต็มเปี่ยม มีสติ และจริงแท้ตรงกับ

⁶ แนวคิดที่ได้จากการเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกในบุคคล ที่ผ่านการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ตามที่ระบุไว้ใน วิธีดำเนินการวิจัย

ความต้องการของตนเอง ปราศจากความเครียด สับสน หรือกลัว การไม่ลักขโมย ไม่เอาเปรียบ การทำหน้าที่อย่างซื่อตรงรับผิดชอบ การทำตามหลักการที่ดีงาม การซื่อตรงต่อคู่ชีวิต การทำหน้าที่อย่างสุจริต การเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว

3. **ความซื่อตรงที่เกี่ยวข้องกับทำที่ต่อสังคม วัฒนธรรม และประเทศชาติ** เป็นลักษณะของทำที่ การกระทำ หรือพฤติกรรมที่มีต่อสังคมวงกว้าง ได้แก่ การสร้างวิถีชุมชนที่มีศีลธรรม การมีธรรมาภิบาลที่โปร่งใส การปฏิบัติตามกฎหมาย การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนอย่างแท้จริง ภาวะผู้นำที่นำพาคนให้มีคุณธรรม การรักษาความยุติธรรม คุณธรรม และผลประโยชน์ของบ้านเมือง

เมื่อวิเคราะห์ต่อไปในรายละเอียดของเนื้อหาพบว่า แนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงของโคลเบอร์ก พาลเมอร์ และอมาราและสมิท รวมไปถึงคำสั่งสอนเชิงศีลธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา จะเน้นการให้ความหมายของความซื่อตรงไปที่มิติที่เป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลอย่างเห็นได้ชัด โดยโคลเบอร์กมุ่งอธิบายในแง่ที่เป็นคุณภาพในพัฒนาการเชิงศีลธรรมที่ถูกยกระดับขึ้นได้ด้วยการตระหนักรู้ / ภูมิปัญญาของจิตใจ พาลเมอร์และอมาราและสมิทมองในแง่ที่เป็นคุณลักษณะเชิงจิตวิญญาณที่ต้องอาศัยการเข้าถึงความเป็นทั้งหมดหรือแก่นแท้ภายในตนเอง และพุทธศาสนา (และรวมถึงมุมมองของพระคเณศิต คุณวโร) อธิบายในแง่คุณค่าเชิงศีลธรรมที่ต้องได้รับการปลูกฝังและฝึกปฏิบัติ ในขณะที่ความหมายของความซื่อตรงที่ได้จากแนวคิดทางระบบการศึกษาและจากประสบการณ์ตรงของบุคคล (ฆราวาส) มักจะเน้นความสำคัญไปที่ การประพฤติดี และผลของการประพฤติดีที่มีต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติเป็นหลัก

ด้วยเหตุที่ความหมายและทำที่ที่บ่งบอกถึงความซื่อตรง (Integrity) นั้นมีได้หลากหลายและถูกอธิบายได้ในหลายมิติ ดังนั้น หนทางของการบ่มเพาะความซื่อตรงก็ย่อมจะมีได้หลากหลายเช่นกัน ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถจำแนกวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ ที่จะนำไปสู่การบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อตรงได้เป็น 3 แนวทางหลัก ๆ ดังนี้

1. **วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง** ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ สร้างเหตุผลในตนเองที่ครอบคลุมความหมายและซับซ้อนขึ้น การสวมบทบาทต่าง ๆ ให้เห็นมุมมองที่หลากหลาย การใคร่ครวญในตนเองเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ความเป็นตนเองที่แท้ในทุกมิติ มีโยนิโสมนสิการ การเรียนรู้แบบแผน (กิเลส) ที่ยึดติดในตนเองและวางแผนการฝึกปฏิบัติเพื่อออกจากแบบแผนนั้น การมองโลกในมุมที่ขัดแย้ง / คู่ตรงข้าม การภาวนา เจริญสติ ตระหนักรู้เท่าทันกับกาย จิต ความคิด อารมณ์ การปล่อยวาง ทำใจเป็นกลาง การรับผิดชอบต่อ / ปลดปล่อยพลังอารมณ์ความรู้สึกอย่างสร้างสรรค์ การจดบันทึก การน้อมนำหลักไตรสิกขา หนทางแห่งมรรคมีองค์แปด การเตรียมความพร้อมของจิตใจ เช่น ความรักความเมตตา ความเปิดกว้าง สร้างสรรค์ ตั้งใจมั่น ผ่านคลาย ศรัทธา พร้อมเผชิญความทุกข์ เป็นต้น
2. **วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากครอบครัว โรงเรียน และคนรอบข้าง** ได้แก่ การใช้ประเด็นความขัดแย้งให้อภิปราย ขบคิด และหาทางออกร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์กับคนที่มีระดับโครงสร้างความคิดที่สูงกว่า สุนทรียสนทนา การสื่อสารเชิงลึก การตั้งคำถามแบบเปิดกว้าง จริงใจ เพื่อสืบค้นภายใน การมองสิ่งที่ถูกศึกษาเป็นศูนย์กลางแห่งความใส่ใจร่วมกันในฐานะสิ่งที่มีชีวิต (ไม่ใช่วัตถุ) การร่วมสร้างสรรค์จากทุกฝ่ายอย่างเป็นพลวัต การแนะนำสั่งสอนถึงหลักคุณธรรมศีลธรรมและค่านิยมที่ดีงามโดยครูบาอาจารย์ การสร้างแรงบันดาลใจ การมีแบบอย่างที่ดีงาม การศึกษาจริยศาสตร์ ศาสตร์ทางกระบวนการทัศน์ใหม่ จิตตปัญญาศึกษา การมีสังฆะ

กัลยาณมิตร มีโปรดโหมตะ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เกื้อกูล ใ่วางใจ เห็นอกเห็นใจ ให้ความเคารพ และ ยุติธรรม

3. **วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากสังคม วัฒนธรรม และประเทศชาติ** ได้แก่ การมีชุมชนที่โปร่งใสเป็นประชาธิปไตย การตรวจสอบและสอดส่องโดยสังคม การทำงานสังคม จิตอาสา การบังคับใช้กฎหมายที่เป็นธรรม การน้อม นำวัฒนธรรม / ค่านิยมที่ดีงาม การมีบุคคลต้นแบบที่มีคุณธรรมความดีงาม การมีระบบการเมืองที่มีคุณธรรม เห็นคุณค่าของภาคประชาชน

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบัญญาศึกษาที่นำไปสู่ คุณลักษณะเชิงบวก กับ วิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อตรง (Integrity) (และรวมถึง ในคำอธิบายเกี่ยวกับความหมายของความซื่อตรง) ที่นำเสนอไปข้างต้น จะพบความเชื่อมโยงคาบเกี่ยวกันของ ความหมายในเนื้อหา ซึ่งบ่งบอกว่า ในวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่นำไปสู่ความซื่อตรงหรือ Integrity นั้น ย่อมจะมีบางกระบวนการที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับธรรมชาติเบื้องต้นในภายในบุคคลได้เช่นกัน (ตามแนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบัญญาศึกษา) กล่าวคือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถบ่มเพาะคุณธรรมความ ซื่อตรงให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน จุดร่วมทางความหมายที่บ่งชี้ถึงคุณลักษณะของวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่สามารถบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อตรง (Integrity) ได้ตามแนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง แนวคิดตบัญญาศึกษาได้สรุปไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 วิธีการ / กระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) เปรียบเทียบกับวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ ตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบัญญาศึกษา และการเชื่อมโยงกันทางความหมาย

แนวทาง	วิธีการ / กระบวนการเรียนรู้	
	ตามแนวคิดการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงฯ	เพื่อบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity)
จากภายใน ตัวผู้เรียน เอง	การใคร่ครวญในตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ การเจริญสติภาวนา การทำงานกับจิตไร้สำนึก การเตรียมความพร้อมของจิตใจ การทดลอง ลงมือกระทำเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ฯลฯ	การใคร่ครวญในตนเอง การคิดเชิงวิพากษ์ การเจริญ สติภาวนา การเตรียมความพร้อมของจิตใจ การ เรียนรู้แบบแผนที่ยึดติดและวางแผนฝึกปฏิบัติเพื่อออก จากแบบแผน การสวมบทบาท การจดบันทึก การ มองโลกในมุมคู่ตรงข้าม คุณธรรมศีลธรรม มรรค ไตรสิกขา ฯลฯ
	จุดร่วมคือการกลับเข้าไปทำงานกับมิติภายในของตัวผู้เรียนเอง เช่น การพินิจพิเคราะห์ ใคร่ครวญ อย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านความคิด อารมณ์ และญาณทัศนะ การเตรียมความพร้อมของจิตใจให้มีพลังแห่ง สติ รวมถึงคุณลักษณะจำเป็นอื่น ๆ และการตั้งความมุ่งมั่นเพื่อลงมือกระทำสู่การเปลี่ยนแปลง	
จาก ครอบครัว	การสนทนาเชิงวิพากษ์ สนทริยสนทนา การ มีสังฆะกัลยาณมิตร อารมณบَابัด หลัก	การสนทนาเชิงวิพากษ์ สนทริยสนทนา การมีสังฆะ กัลยาณมิตร หลักคุณธรรมศีลธรรม ค่านิยมดีงาม

โรงเรียน คนรอบข้าง	คุณธรรมศีลธรรม การใช้ชีวิตครอบครัวอย่าง ตระหนักรู้ ฯลฯ	ปฏิสัมพันธ์กับคนที่มีระดับโครงสร้างความคิดสูง บุคคลต้นแบบ การตั้งคำถามที่เปิดกว้างจริงใจ ความ ใส่ใจร่วม ร่วมสร้างสรรค์ แรงบันดาลใจ จริยศาสตร์ ฯลฯ
<i>จุดร่วมคือการมีกลุ่มการเรียนรู้ที่โอบอุ้มดูแล เกื้อกูล และสร้างสรรค์การเรียนรู้ไปด้วยกัน การ แลกเปลี่ยนกันทางความคิดอย่างลึกซึ้ง การสื่อสารเชิงลึกด้วยหัวใจ และการใช้หลักคุณธรรมจริยธรรม และศีลธรรม</i>		
จากสังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และโลก	การปลดปล่อย ปล่อย และสร้างสังคมที่พึง ประสงค์ การวิพากษ์สังคม การเชื่อมโยง บริบทการเรียนรู้ทั่วทั้งโลก การมีภาระงานที่ดี งาม การทำงานสังคม จิตอาสา ฯลฯ	การมีชุมชนที่โปร่งใส เป็นประชาธิปไตย การ ตรวจสอบสอดส่องโดยสังคม การทำงานสังคม จิต อาสา การใช้กฎหมาย ค่านิยม วัฒนธรรมที่ดีงาม ผู้นำต้นแบบ ระบบการเมืองที่มีคุณธรรม ฯลฯ
<i>จุดร่วมคือการสร้างการตระหนักรู้เชิงสังคม เท่าทันกรอบคิด ยกระดับจิตสำนึกของสังคม การเห็น เชื่อมโยงสัมพันธ์กันบนบริบทที่แตกต่างหลากหลาย และการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ร่วมของสังคม</i>		

สรุปผลการวิจัย

การเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนซึ่งนำไปสู่คุณลักษณะเชิงบวกนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยการเข้าไปทำงานกับธรรมชาติด้านในถึงระดับชุดความเชื่อพื้นฐาน กรอบการอ้างอิง หรือสมมติฐานใหญ่ภายในจิตใจ ที่บุคคลนั้นใช้ในการรับรู้และทำความเข้าใจโลกเป็นเบื้องต้น จนเกิดการขยายกรอบการอ้างอิงนั้นให้กว้างใหญ่และครอบคลุมความเป็นจริงมากขึ้นกว่าเดิม การเรียนรู้ในลักษณะนี้มีวิธีการ / กระบวนการที่สรุปได้ในสามแนวทางหลัก ได้แก่ วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในตนเอง วิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากคนรอบข้าง ครอบครัว และโรงเรียน และวิธีการเรียนรู้ที่เกิดจากสังคม วัฒนธรรม และโลก อย่างไรก็ตาม วิธีการเรียนรู้ในแนวทางแรกเป็นสิ่งที่ได้รับการให้ความสำคัญก่อนแนวทางอื่น

ในทำนองเดียวกัน สามารถกล่าวได้ว่าวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) ได้อย่างถาวรยั่งยืนตามแนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดตบปัญหาศึกษานั้น ก็เริ่มต้นจากการกลับเข้าไปสร้างการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติด้านในของบุคคลในระดับชุดความเชื่อพื้นฐานหรือกรอบการอ้างอิง เพื่อให้เกิดการขยายกรอบการอ้างอิงนั้นให้ใหญ่ขึ้น ซึ่งจะส่งผลไปสู่การปรับเปลี่ยนท่าที ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมตามมา อันเป็นวิถีปฏิบัติใหม่ที่จริงแท้และพึงประสงค์มากขึ้นนั่นเอง

ส่วนรายละเอียดของวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อตรงตามแนวทางนี้ ก็สามารถสรุปได้เป็นสามแนวทางหลักซึ่งทั้งหมดต่างมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงถึงกันเสมอ แนวทางแรกคือวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเอง ซึ่งเน้นการกลับเข้าไปทำงานกับมิติภายในของตัวผู้เรียนเอง เช่น การพินิจพิเคราะห์ ใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านความคิด อารมณ์ และญาณทัศนะ (Critical self-reflection) การคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) การเตรียมความพร้อมของจิตใจให้มีพลังแห่งสติ รวมถึงคุณลักษณะจำเป็นอย่างอื่น ๆ ด้วยการเจริญสติ ภาวนา (Meditation)

และการตั้งความมุ่งมั่นเพื่อลงมือกระทำสู่การเปลี่ยนแปลงในตนเอง (Action plan for change) แนวทางต่อมาคือวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากครอบครัว โรงเรียน และคนรอบข้าง ซึ่งเน้นการมีกลุ่มการเรียนรู้ที่โอบอุ้มดูแล เกื้อกูล และสร้างสรรค์การเรียนรู้ไปด้วยกัน (Community of practice) การสนทนาแลกเปลี่ยนกันทางความคิดอย่างลึกซึ้ง (Critical discourse) การสื่อสารเชิงลึกด้วยหัวใจ (Dialogue) และการฝึกปฏิบัติบนหลักคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรม (Moral education) และแนวทางสุดท้ายคือวิธีการ / กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากสังคม วัฒนธรรม ประเทศชาติ และโลก ซึ่งเป็นบริบทแวดล้อมของการเรียนรู้ที่มีผลส่งเสริมต่อกระบวนการเรียนรู้ในสองแนวทางข้างต้น ซึ่งเน้นการสร้างการตระหนักรู้เชิงสังคม เท่าทันรอบคิด การยกระดับจิตสำนึกของสังคม การเห็นเชื่อมโยงสัมพันธ์กันบนบริบทที่แตกต่างหลากหลาย และการอุทิศตนเพื่อประโยชน์ร่วมของสังคม

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเอกสารงานนี้ ได้นำเสนอหนทางการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การสร้างเสริมคุณลักษณะเชิงบวกและเน้นไปที่การบ่มเพาะความซื่อตรง (Integrity) นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงของคุณลักษณะของความซื่อตรงที่มีนัยเชิงคุณธรรมจริยธรรมร่วมกับนัยเชิงจิตวิญญาณผ่านการทำกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสามารถใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจคุณลักษณะที่ตึงด้านอื่น ๆ ได้เช่นกัน อาจกล่าวในภาพรวมได้ว่า ข้อค้นพบที่ประจวบและวิเคราะห์จากการวิจัยเอกสารครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดและวิธีการบ่มเพาะความซื่อตรงนั้นสามารถทำให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนรู้ได้อย่างแนบแน่น ฝังลึก และให้ผลที่ถาวรได้ หากตั้งต้นจากมิติภายในของความเป็นมนุษย์ สอดคล้องกับอรรถาธิบายของหลากหลายแนวคิดของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดปัญญาศึกษา ไม่ว่าจะเป็น แนวคิดของเมลิโรวที่เน้นการกลับมาทำงานกับกรอบการอ้างอิง (Frame of reference) แนวคิดของคีแกนที่เน้นการยกระดับโครงสร้างของจิตสำนึกผ่านการประกอบสร้างความหมาย หรือแนวคิดของวิลเบอร์หรือนักคิดคนอื่น ๆ ที่มุ่งไปที่การยกระดับจิตสำนึกของผู้เรียนรู้ และหากพิจารณาลงไปรายละเอียดของเนื้อหาของการบ่มเพาะความซื่อตรงผ่านแนวคิดต่าง ๆ ก็ จะพบความสอดคล้องอีก กล่าวคือ แนวคิดของโคลเบิร์ต พาลเมอร์ และอมาราและสมิธ รวมไปถึงคำสังสอนเชิงศีลธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา จะมุ่งให้อรรถาธิบายลงไปที่มีมิติที่เป็นคุณลักษณะภายในของบุคคลอย่างเด่นชัด โดยโคลเบิร์ตมุ่งอธิบายในแง่ที่เป็นคุณภาพในพัฒนาการเชิงศีลธรรมที่ถูกยกระดับขึ้นได้ด้วยการตระหนักรู้ / รู้คิดของจิตใจ พาลเมอร์ และอมาราและสมิธนั้นมองในแง่ที่เป็นคุณลักษณะเชิงจิตวิญญาณที่ต้องอาศัยการเข้าถึงความเป็นทั้งหมดหรือแก่นแท้ภายในตนเอง ส่วนพุทธศาสนา (และรวมถึงมุมมองของพระควรชิต คุณวโร) จะอธิบายในแง่คุณค่าเชิงศีลธรรมที่บุคคลจำเป็นต้องได้รับการปลุกฝังและฝึกปฏิบัติ

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงเอกสาร ผู้วิจัยขอให้ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยที่เกี่ยวข้องในโอกาสต่อ ๆ ไปไว้ดังนี้ ประการแรก เนื่องด้วยเนื้อหาในบรรณพิภพรวมถึงในเอกสารทางวิชาการนั้นมีการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การติดตามความเคลื่อนไหวด้วยการศึกษาผ่านเอกสารใหม่ ๆ ที่หลากหลายให้เกิดความครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ย่อมเหมาะสม จึงมีความจำเป็นในการประมวลและพัฒนาตัวองค์ความรู้ให้มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ประการต่อมา องค์ความรู้ที่ได้จากเอกสารแต่เพียงอย่างเดียวนั้นยังไม่เพียงพอที่จะ

อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริงนอกเหนือเพียงแค่การให้ความเข้าใจผ่านมุมมองและวิธีคิด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ใช้งานต้องอยู่กับสถานการณ์จริงตรงหน้า การเรียนรู้เชิงจิตวิญญาณที่แท้จริงจะต้องผ่านการเชื่อมโยงตนเองกับการมีประสบการณ์ตรง ดังนั้น เพื่อให้สามารถเข้าถึงรายละเอียดของขั้นตอนและกระบวนการเรียนรู้ที่จะถูกนำไปใช้งานในสถานการณ์จริงได้จริงต่อไป ผลงานวิจัยนี้จะต้องได้รับการพัฒนาและต่อยอดลงไปสู่การศึกษาระดับภาคสนามที่จะมีการออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในแต่ละบริบท สอดคล้องกับพื้นฐานจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความพร้อมของผู้เรียนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ จะต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านระยะเวลาการเรียนรู้ที่จะต้องต่อเนื่องและยาวนานเพียงพอ อีกทั้งตัวกระบวนการและผู้จัดกระบวนการอบรมเรียนรู้ก็ควรที่จะต้องมีความเข้าใจและน้อมนำตนเองมาอยู่บนวิถีแห่งการปฏิบัติเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงและเติบโตแบบนี้ได้ด้วยตนเองก่อน อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษานี้ มิได้เน้นความสำคัญไปที่การควบคุมจัดการเพื่อให้ได้ผลแห่งพฤติกรรมภายนอก หากแต่มีสาระสำคัญอยู่ที่ การเป็นวิถีฝึกฝนและปฏิบัติมิติด้านใน / จิตใจของตัวผู้เรียนเองอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเข้าไปดำรงอยู่และกลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติแห่งความเป็นตัวตน (Being) ของบุคคลนั้น

เอกสารอ้างอิง

- กีรติ บุญเจือ. (2541). *ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- กีรติ บุญเจือ. (2542). *จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน. (2555, 28 กุมภาพันธ์). *คมชัดลึก*, หน้า 3, 15.
- ชลลดา ทองทวี, จิรัฐกาล พงศ์ภาคเธียร, ธีรพล เต็มอุดม, พงษธร ตันติฤทธิศักดิ์, และ สรยุทธ รัตนพจนารถ. (2551). *จิตตปัญญาศึกษา : การสำรวจและสังเคราะห์ความรู้จิตตปัญญาศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดวงรัตน์ วาฬสะ. (2555). พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 9 จังหวัดนครปฐม. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 5 (2), 643 – 669.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พัฒนาการแบบของจิตวิมของเด็กรไทย*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *รุ่งอรุณของการศึกษา เบิกฟ้าแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *โรงเรียนต้องช่วยสังคมไทย อนุรักษ์ความเจริญทางจิตใจ และก้าวไปในปัญญา*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พุทธทาสภิกขุ. (2541). *บรมธรรมภาคต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.

- พุทธทาสภิกขุ. (ไม่ระบุปีพิมพ์). *ตัวของภูฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ส. ศิวรักษ์. (2547). *หั่นกงจักรเป็นดอกบัว*. กรุงเทพฯ: สองสยาม.
- ส. ศิวรักษ์. (2550). *คั่นช่องส่องจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ศึกษิตสยาม.
- สมสิทธิ์ อัสตรนธิ. (2554). *ญาณวิทยาของจิตตปัญญาศึกษาในประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป ศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจิตตปัญญาศึกษาและการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สาโรช บัวศรี. (2552). *รากแก้วการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรพล สายพานิช และคณะ. (2552). *ประมวลธรรมเทศนาของหลวงพ่อบุญธรรม ปาโมชโช*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธรรมดา.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (2548). *การปลูกฝังคุณธรรมของสังคมตามแนวพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาระชาชนครินทร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สุนน อมรวิวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ : ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์*. กรุงเทพฯ: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า. (2554). *การศึกษาเพื่อเสริมสร้างความซื่อตรงในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม.
- Amara, H.A., & Smith, R. (2012). *Stop seeking, start being! : Living from your spiritual integrity*. Lexington, KY: Toltecenter.
- Connor, F.L. (n.d.). *Formation as transformation : A case study investigating the theory, application, and result of eight years of Parker Palmer's formation in higher education*. A paper presentation, Grand Rapids Community College.
- Erhard, W.H., Jensen, M.C., & Zaffron, S. (2008). *Integrity : A positive model that incorporates the normative phenomena of morality, ethics, and legality*. Harvard Business School, Negotiation, Organizations and Markets Research Paper # 06-11 : Barbados Group Working Paper # 06-03.
<http://ssrn.com/abstract=920625>.
- Erickson, D.M. (2007). A developmental re-forming of the phases of meaning in transformational learning. *Adult education quarterly*, 58 (1), 61 – 80.
- Gunnlaugson, O. (2005). Toward integrally informed theories of transformative learning. *Journal of transformative education*, 3 (4), 331 – 353.
- Gunnlaugson, O. (2007). Shedding light on the underlying forms of transformative learning theory : Introducing three distinct categories of consciousness. *Journal of transformative education*, 5 (2), 134 – 151.
- Kegan, R. (1982). *The evolving self : Problem and process in human development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Kitchenham, A. (2008). The evolution of John Mezirow's transformative learning theory. *Journal of transformative education*, 6 (2), 104 – 123.
- Macmillan English dictionary : For advanced learners*. (2002). Oxford: Macmillan Education.
- Mezirow, J. (2003). Transformative learning as discourse. *Journal of transformative education*, 1 (1), 58 – 63.
- Moore, M.J. (2005). The transtheoretical model of the stages of change and the phases of transformative learning : Comparing two theories of transformational change. *Journal of transformative education*, 3 (4), 394 – 415.
- O'Sullivan, E. (2002). The project and vision of transformative education: Integral transformative learning. In E. O'Sullivan, A. Morrell & M.A. O'Connor (Eds.). *Expanding the boundaries of transformative learning : Essays on theory and praxis* (pp. 1–12). New York: Palgrave.
- Palmer, P. (1998). *The courage to teach : Exploring the inner landscape of a teacher's life*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Palmer, P. (2004). *A hidden wholeness : The journey toward an undivided life*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Power, F.C., Higgins, A., & Kohlberg, L. (1989). *Lawrence Kohlberg's approach to moral education*. New York: Columbia University Press.
- Reimer, J., Paolitto, D.P., & Hersh, R.H. (1990). *Promoting moral growth : From Piaget to Kohlberg*. (2nd ed.). Long Grove, IL: Waveland Press.
- Snyder, C. (2008). Grabbing hold of a moving target : Identifying and measuring the transformative learning process. *Journal of transformative education*, 6 (3), 159 – 181.
- Wilber, K. (2000). *Sex, ecology, spirituality : The spirit of evolution*. (2nd ed.). Boston: Shambhala.
- Wilber, K. (2006). *Integral spirituality : A startling new role for religion in the modern and postmodern world*. Boston: Integral Books.

Translated Thai References

- Amornwiwat, S. (1999). *The Buddhist way to develop education: Skills for facing situations*. Bangkok: Kittimethee Project, The faculty of education, Sukhothai Thammathirat Open University. [in Thai]
- Asdornnithee, S. (2011). *Epistemology of contemplative education in Thailand*. (Master's Thesis). Mahidol University, Bangkok. [in Thai]
- Boonjua, K. (1998). *Philosophy for beginners*. (11th ed.). Bangkok: Thaiwattanapanich. [in Thai]
- Boonjua, K. (1999). *Ethics for beginners*. (8th ed.). Bangkok: Thaiwattanapanich. [in Thai]
- Buasri, S. (2009). *The taproot of education*. Bangkok: Srinakharinwirot University. [in Thai]
- Buddhadasa. (1998). *Supreme Dharma: The introduction*. (5th ed.). Suratthani: Dharmadana Foundation. [in Thai]
- Buddhadasa. (n.d.). *I and Mine: Complete version*. Bangkok: Dharmasapa. [in Thai]
- I shall reign with righteousness for the benefit of the people. (2012, February 28). *Kom Chut Luek*, pp. 3, 15. [in Thai]

- Phra Brahmaganabhorn. (P.A. Payutto). (2008). *Dictionary of Buddhism*. (16th ed.). Bangkok: S.R.Printing Mass Products. [in Thai]
- Phra Brahmaganabhorn. (P.A. Payutto). (2009). *Buddha Dharma: Modified version*. (19th ed.). Bangkok: Sahadharmik. [in Thai]
- Phra Dharmapidok (P.A. Payutto). (2000). *Holistic development of Thai children*. Bangkok: Sahadharmik. [in Thai]
- Phra Dharmapidok (P.A. Payutto). (2002). *The dawn of education for sustainable development*. Bangkok: Pimsuay. [in Thai]
- Phra Dharmapidok (P.A. Payutto). (2003). *The schools must help Thai society to take care of mental growth and wisdom progress*. Bangkok: Sahadharmik. [in Thai]
- Ploychum, S. (2005). *The Buddhist way to cultivate social morality*. Bangkok: Rajanagarindra Institute of Language and Culture, Kasetsart University. [in Thai]
- Research and Development Office, King Prajadhipok's Institute. (2011). *Research and development for enhancement of integrity in Thailand*. Bangkok: Center for the Promotion of National Strength on Moral Ethics and Values. [in Thai]
- Saipanich, S. et al. (2009). *Anthology of Luangpor Pramote Pamojjo's dharma talks*. (2nd ed.). Bangkok: Thamada. [in Thai]
- Sivaraksa, S. (2004). *From a rowel to a lotus*. Bangkok: Songsiam. [in Thai]
- Sivaraksa, S. (2007). *A mirror to reflect ethics*. Bangkok: Suksitsiam. [in Thai]
- Thongtavee, C., Pongpakatien, J., Temudom, T., Tantirittisak, P., & Ratanapojanart, S. (2008). *Jittapunya Prueksa: Exploration and synthesis of fundamental contemplative education*. Bangkok, Thailand: Research Project and Knowledge Management of Contemplative Education, Thai Health Promotion Foundation and Contemplative Education Center, Mahidol University. [in Thai]
- Wasa, T. (2012). Honesty behavior of level III students in secondary school under secondary educational service area office 9 in district of Mueang, Nakorn Pathom province. *Veridian E-Journal Silpakorn University*, 5 (2), 643 – 669. [in Thai]